

elmennie, pusztán és kizárólagosan azért, mert akik Bécsnek urai, az antiszemiták, korcsmai és országos gyűléseken ismételve gyalázták, sértették magyar nemzetünket. Magyar nemzetünk ellenségei, ellenségeink minékünk, zsidóknak is, kik szívünkkel, lelkünkkel magyarok vagyunk. Ellenségeink akkor is, ha bennünket, qua zsidók, magasztalnának, dicsőítenének.

Nem fog elmenni a magvásárra egyetlen egy sem gabonakereskedőnk közül. Akinek szíven fekszik hazája becsülete, akit nem hagy érintetlen felekezete bemocskolása, aki tart valamit a kereskedői tisztességre, a bécsi magvásártól távol marad. És mert ezt *tudjuk*, és mert ez *igy lesz*, fölöslegesnek tartjuk, hogy ennek érdekében fölhívást, vagy bármi figyelmeztetést is intézzünk zsidóhitű magyar gabonakereskedőinkhez.

Szabolcsi Miksa.

Adatok a középiskolai zsidó hitoktatásról az 1894—95. tanévből.

Már évekkel ezelőtt örömmel üdvözöltük a pesti hitközség nemes törekvését, mely a középiskolai zsidó hitoktatásnak szilárd alapokra helyezését s országos egyöntetűségét czélozta. Lelkesülten fogadtuk a kerületi elnökök határozatát is, mely az ország különböző helyi viszonyainak megfelelő tantervek készíttetésével óhajt a hazai zsidó hitoktatáson lendíteni. Szomorú állapotok következései voltak e törekvések. Nemesak a hitoktatáshoz közel állók, de mindazok, kiknek szíve még melegen tud érezni vallásunk s felekezetünk iránt, látták, hogy sürgős segítségre van szükség, ha nem akar a hazai zsidóság egy életre való s reménynyel teljes nemzedéket elveszíteni.

Községeink is belátták a hibát s mindenütt buzgósággal karolják már föl a hitoktatás ügyét. Általános a remény, hogy rövid idő alatt mindenütt érezhetővé is válik majd a javulás.

De nézzünk csak a szinfalak mögé s lássuk, miként bánnak sok helyütt a zsidó hitoktatással az iskolai hatóságok s maguk a hitoktatók?

Száznyolczvanhárom középiskola van az országban; ezek közül tizenhét és a rabbiképző gymnaziális tanfolyama Budapesten van. A fővárosi középiskolák hitoktatása nem képezheti kritika tárgyát; föltétlen elismeréssel kell adóznunk a bölcs vezetés iránt, mely kellő tanerővel igen szép eredményt tud fölmutatni. A vidéki 165 középiskola közül ez idő szerint 90 iskolának mult tanévi értesítője van kezeim közt, melyek adatai alapján alkothatunk már némi fogalmat a hazai zsidó hitoktatásról.

Legelsőnek a vágujhelyi izr. alreáliskola értesítőjét kerestem. Azon föltevésből indultam ki, hogy bár sok állami iskola értesítője is közli az összes felekezetek hittani anyagát, de a felekezeti iskolák — akár katolikusok, akár protestánsok — kivétel nélkül mintegy büszkeséggel s tüntetőleg teszik közzé a saját felekezetük végzett hittani anyagát, kerestem tehát — s hiszem, hogy

teljes joggal — a vágujhelyi értesítőben a végzett tananyagot a zsidó vallástánból. Forgattam a könyvet ide s oda, de mindössze csak annyit találtam, hogy a zsidó felekezeti iskolában, melynek 130 tanulója közül 106 volt a zsidó, a hitoktató: dr. Mandel Ármin. Engedelmet kérek, tisztelt vágujhelyi izr. hitközség, de minek tartja fönn iskoláját, ha még arról sem ad számot, aminek czélja a felekezeti iskola? Az értesítőben tekintettel vannak a magyarul nem tudó szülőkre s a tanulók érdemsorozata fölé odairják a »Classification« szót, mért ne volnának tekintettel a jogosabb érdeklődésre, mely tudni szeretné, hogy egy zsidó középiskola mit tesz tanítványival a zsidóság érdekében?

Ha a vágujhelyi iskola vezetősége ily közönyös, úgy nincs mit csodálnunk azon, ha kath. szerzetes rendi iskolák értesítőjében még a zsidó hitoktató nevét is hiába keressük. Ilyenek: Szeged (piarista, 153 zsidó tanulóval), Székelyudvarhely (kath., egészben 2 zs. tanulóval), Szombathely (premontr. 58. zs.), Kolozsvár (piarista 6 zs.), Sopron (Benedekr. 6 zs.), Selmeczbánya (kath. 3 zs.), Pápa (Benedekr. 33 zs.), Baja (czisztercz. 75 zs.) és Gyulafehérvár (kath. 35 zs.)

Ne higyjük azonban, hogy a szerzetes rend szabályai kövelelik meg ezen mellőzést, ami kizárólagosan az illető igazgatónak egyéni türelmetlenségében keresendő, minthogy más szerzetes s kath. középiskolák teljes előzékenységgel említik föl a zsidó hitoktatókat is. Ilyenek: Zsolna (kath. Mátray Jakab, tanító), Mármaros-Sziget (piarista, Schmitz József, tanító), Pozsony (kath., dr. Dávid Gyula neolog rabbi és Grünfeld Adolf orthodox jegyző), Miskolcz (kath., Fischer Sámuel, tanító), Eperjes (kath., dr. Austerlitz M. neolog rabbi és Neuwirth Dávid orth. tanító), Érsekújvár (kath. Richter Zsigmond rabbi és Gráf Adolf orth. tanító), Kőszeg (Benedekr. dr. Wiener Márk rabbi), Komárom (Benedekr., dr. Schnitzer Ármin rabbi), Szatmár (kath., Steiner Abrahám rabbi, (?) kinek czime a Szatmárnémeti ev. ref. főgymnázium értesítőjében okl. s. rabbi), Temesvár (kath., dr. Kohlbach B. és dr. Löwy M. rabbik), Debreczen (piarista., Lippe József tanító), Nagyvárad (premontr., dr. Kecskeméti és Schneckendorf neolog rabbik, Gábel Jakab és Schön Adolf orth. tanítók), Nagy-Károly (piarista, Kohn Miksa és Liszer Jakab, tanítók), Privigye (piarista, Abelesz Lipót, rabbi), Lőcse (kath., Weisz Nátán, tanító), Kecskemét (piarista, dr. Bárány József rabbi), Félegyház (kath., Adler Éliás rabbi és Holländer Bernát, tanító), Rózsahegy (piarista, Elzász Manó rabbi), Pozsony-Szt.-György (piarista, Rosenbaum Samu), Nyitra (kath., Stark Samu és Fischer Ignác tanítók), Szilágysomlyó (minorita, Schvarcz Mór, tanító), Ungvár (kath., Friedmann Adolf neolog, Reinitz Samu orth.), Belényes (gör. kath., Czitrom Jakab), Keszthely (kath., »az izr. vallásu tanulók ügyeit Lövinger József kezelte.«)

Különben úgy a felekezeti, mint az állami középiskolák értesítőjében megfelelő helyen van említés téve a zsidó tanulók hitoktatásáról, csak a halasi helv. lyceum értesítőjében szerepel Herschkovits Mihály hitoktató a »melléktanárok« közt. Ugy látszik, hogy a halasi főgymnázium érdemes igazgatója nem vett még tudomást arról a rendeletről, hogy a zsidó vallástán is kötelezett rendes tantárgy a Halason járt 57 zsidó tanuló számára s hogy nem helyezhető egy sorba a gyorsírással, meg a pedellussal.

A fent közölt sorokban már feltűnhetett a szives olvasónak, hogy több helyen külön hitoktatójuk van a neolog s külön az orth. zsidó tanulóknak. Bizony nem nagy lelki örömmel látjuk ezt a különválasztást Brassó, Pozsony, Eger, Eperjes, Érsekújvár, Ungvár, Székes-